

منشور زیست طلبگی و سلوک اجتماعی

نصایح و توصیه‌های اخلاقی، علمی و اجتماعی به طلاب فرازهایی منتشرنشده از جلد پنجم کتاب گران سنگ «جرعه‌ای از دریا»

• راه تقویت اراده

• سؤال: چه کنیم در برابر جاذبه‌های گناه، مقاومت کنیم و گناه نکنیم؟ پاسخ: باید اراده را تقویت کرد. آقای حاج شیخ بهاء‌الدین هیدجی، از علمای زنجان که من مدتی نزد وی درس خوانده بودم، این مطلب را نقل می‌کرد. ایشان ابتدا ساکن ده بود و بعد ساکن شهر شد. می‌گفت: در قدیم در سراسر ایران تعداد انگشت شماری نظامی بودند که در مناطق تحت اختیارشان مثل سلطان حکومت می‌کردند. یک وقت در مجلسی که یکی از نظامی‌های دوره قدیم هم حضور داشت، شخصی پرسید: اگر دختر زیبایی در مکانی حاضر باشد و هیچ مانعی هم نباشد، یک جوان چگونه می‌تواند خودش را حفظ کند؟ امکان ندارد و از اختیار خارج است. حضار هم تصدیق کردند. وقتی دیدم این حرف در حاضران تأثیر کرد و کسی هم اعتراض نکرد، خطاب به همان شخص گفتم: اگر دختر زیبایی در یک جایی بود و هیچ مانعی هم از خارج نبود، ولی آن حاکم نظامی از بالای سقف شما را تماشا می‌کرد، آیا تو به دختر دست دراز می‌کردی؟ آن زمان در روستاها در بعضی خانه‌ها، سقف خانه سوراخ و منفذ داشت. آن شخص که نمی‌توانست در مقابل نظامی بگوید: بله، به‌ناچار گفت: نه. گفتم: تو قدرت ایام جوانیت را دو برابر و قدرت خداوند را نیز به‌قدر آن حاکم نظامی فرض کن. اگر انسان بفهمد که خداوند ناظر اعمال است و اشتباه هم در او نیست و قدرت هم دارد، در این‌صورت آیا ممکن است سراغ گناه برود؟ هیچ وقت سراغ گناه نمی‌رود. ترک گناه نیاز به توجه دارد. اگر انسان عذاب الهی را در پیش چشم خود مجسم سازد، خداوند را ناظر بر اعمال خود ببیند، مرگ را که سراغ همه می‌آید، در پیش چشم خود مجسم کند و به این توجه مداومت داشته باشد، کم‌کم معصیت را ترک خواهد کرد. (۱۰ فروردین ۱۳۸۳ ش)

• لزوم مذاکره علمی

یکی از ایرادهایی که آقایان نجف به قمی‌ها می‌گرفتند، کم‌روفتی جلسات مذاکره علمی بود؛ البته من اطلاع دقیقی از وضع کنونی حوزه نجف‌اشرف ندارم؛ اما وقتی جوان بودم، در جلسات نجف‌اشرف، مذاکره علمی رونق داشت.

• لزوم تربیم و جبهه روحانیت

آسیب‌ندیدن «جبهه روحانیت» برای دوام برنامه‌های دینی ضروری است و طلبه‌ها باید با رفتار صحیح خود با مردم به ترمیم چهره این فشر کمک کنند. نباید طلبه با مردم فاصله داشته باشد. گاهی خواسته ما با خواسته مردم متفاوت است. ما باید در کنار مردم قرار بگیریم؛ زیرا با همین مردم می‌خواهیم دین خدا را اجرا کنیم. (۱۷ آبان ۱۳۹۶ ش)

• فقه اجتماعی

اگر فقه در امور اجتماعی چندان پیشرفت نکرده است، نه به‌علّت ناکارآمدی فقه است؛ بلکه به این دلیل است که ما راجع به آن مسائل کار نکرده‌ایم؛ زیرا موقعیت آن پیش نیامده بود و الآن می‌توان با استناد به قرآن و سیره نبی اکرم و ائمه هدی علیهم‌السلام به این موضوعات پرداخت. (۱۷ آبان ۱۳۹۶ ش)

• پرهیز از هوای نفس

گاهی علاقه انسان پرده و حائل‌ی است که مانع دیدن واقع می‌شود. اینکه معروف است که علامه حلی رحمته‌الله برای فتوادادن، چاه خانه خود را پر کرد، برای همین بود که هوای نفسش در فتوایش تأثیر نگذارد. اگر انسان به چیزی تمایلی داشته باشد یا موضوعی او را به حرج انداخته باشد، ناخودآگاه به دنبال دلیلی برای آسایش و میلش خواهد بود و چنین کسی نمی‌تواند به آن واقع صحیح برسد. «حبّ الدنیا یعمی و یصم»^۳.

در مباحثات، انسان طبعاً علاقه دارد، آن نظری را که خودش مطرح می‌کند، مطابق واقع باشد و اگر خلافتش ثابت شود، ناراحت می‌شود. این موضوع، طبیعی بشر است. حال اگر حبّ به مال یا جاه یا نساء در انسان غالب شد، منشأ می‌شود که ادله مخالف محبوبش را نبینند و تنها ادله موافق را ببینند. مثلاً در تعارض منافع، منفعت خود را ترجیح می‌دهد یا خود را برای اسلام نافع می‌بیند و نظرش را به‌شکلی تغییر می‌دهد که منفعت خودش تأمین شود.

در مسجد مرحوم آقای حاج سیدمهدی روحانی بودم که شخصی منبر رفت و شعری عربی را غلط خواند. ظاهراً درباره قضیه حضرت زینب علیها‌السلام و بوسیدن رگ‌های گردن امام حسین علیه‌السلام بود که «تلثم نحره» را «تلثم نحرها» خواند. وقتی از منبر پایین آمد، شاعر عربی که در انشاء ماده تاریخ هم تبخّر داشت، به او گفت: «نحره» صحیح است و ضمیر به امام حسین علیه‌السلام رجوع می‌کند. هرچه تلاش کرد که او را متوجه اشتباهش کند، منبری زیر بار نمی‌رفت و می‌گفت: از باب ضرورت شعری جایز است. با اینکه آن کسی که اشتباهش را تذکر داده بود، شاعر عرب بود و با تغییر ضمیر هم هیچ تغییری در شعر عر نمی‌داد، مع‌الأسف بر نظر اشتباه خود پافشاری می‌کرد.

درباره همین مسئله هوای نفس و پیروی از تمایلات آن، قضیه‌ای را به‌خاطر دارم: دو عالم محترم که نمی‌خواهم از آنها نام ببرم، یکی از آنها معنوتر و مقدّم بود؛ ولی چون مبادی آداب بود و دیگری چند سالی اسنّ بود، به او احترام می‌گذاشت و او را بر خود مقدّم می‌داشت. آن عالم دوم هم این تقدّم را اصل مسلم فرض کرده بود که نباید هیچ‌جا استثنا بخورد. روزی آقایبی وفات کرد که ارتباطش با اوّلی بیشتر بود؛ لذا اوّلی، مجلس فاتحه‌ای برگزار کرد. قاعده این بود که هر دو مجلس فاتحه برگزار کنند؛ ولی چون اوّلی پیش قدم شده بود، دومی گفت: برای من فاتحه‌گرفتن، هتک و خلاف شرع است. چون زودتر فاتحه برگزار نکرده بود! با اینکه او آدم مقدّسی بود، هوای نفس سبب شده بود، خود را موجودی علی حده و تافته‌ای جداافتنه و تالی‌تلو معصوم ببیند و تقدّم دیگری بر خود را تقدّم مأموم بر ارام معصوم تلقی می‌کرد. (۱۳/۱۲/۱۳۷۸ ش)

• اشاره

سلسله‌کتاب‌های ارزنده «جرعه‌ای از دریا»، حاوی بیانات، خاطرات، نکات رجالی و رهنمودهای اخلاقی مرجع عالی‌قدر جهان تشیع، آیت‌الله‌العظمی شبیری زنجانی (طاب‌ثراه)، همواره یکی از غنی‌ترین و ماندگارترین منابع معرفتی و تاریخی برای اهل علم و پژوهشگران حوزه‌ی به‌شمار می‌رود. با عنایت الهی و با لطف و پیگیری حجت‌الاسلام والمسلمین رضا مختاری، بخشی از مطالب منتشرنشده و دست‌اول از جلد پنجم این اثر نفیس و گران‌سنگ، که در آستانه چاپ و نشر قرار دارد، به‌طور اختصاصی در اختیار هفته‌نامه «افق حوزه» قرار گرفته است.

بخش حاضر که پیش از انتشار کتاب تقدیم طلاب و فضلای عزیز می‌شود، دربردارنده نصایح و هشدارهای راه‌گشای معظم‌له در حوزه‌های «زیست طلبگی»، «تقویت علمی و احیای سنّت مذاکره»، «حفظ تقوا و شأن روحانیت در مواجهه با جامعه و سیاست»، «پرهیز از هوای نفس» و «اهمیت گره‌گشایی از کار مردم» است؛ نکاتی که برآمده از دهه‌ها زیست علمی و تقوایی در حوزه‌های علمیه قم و نجف بوده و برای نسل امروز حوزویان چراغ راهی بی‌بدیل است. «افق حوزه» ضمن سپاسگزاری صمیمانه از حجت‌الاسلام والمسلمین رضا مختاری، متن کامل این رهنمودهای ارزشمند را تقدیم نگاه طلاب و پویندگان طریق فقاقت و اخلاق می‌نماید.

• توصیه‌هایی به طلاب

ادعا، هدف و حقیقت طلبه این است که طالب علم و دین است و چون تعلیمات انبیاء و پیغمبر و امامان علیهم‌السلام را دنبال می‌کند، باید سعی کند، اسباب زینت و آبروی آنها باشد. در روایت است: «کونوا لنا زیناً ولا تکنوا علینا شیئاً»^۱.

طلبه باید خوب درس بخواند و تقوا داشته باشد تا اسباب آبروی امامان علیهم‌السلام باشد و در میان مردم چنان موقعیتی داشته باشد که مردم بگویند: او نمونه‌ای از تربیت‌شدگان پیامبر و عترت علیهم‌السلام است. اگر خدای‌ناکرده درستکار نباشد، مردم این را به حساب دین می‌گذارند. اگر خدای‌ناکرده انحراف پیدا کند، اهل دوزخ هم از وجود او معذّب می‌شوند. طلاب جوان سعی کنند، از جوانی‌شان نهایت استفاده را ببرند. ایام درس و بحث همیشگی نیست و انسان هم همیشه موفق به عمل صالح نخواهد بود؛ لذا سعی کنید از ایام جوانی نهایت بهره را ببرید و دوستان صالحی انتخاب کنید تا با آنها درس بخوانید و جوّ دوستی‌تان معنوی و بر اساس تقوا و علم باشد.

توجه داشته باشید بیست ـ سی سال بعد، مردم در مسائل دینی‌شان به شماها احتیاج خواهند داشت. حوزه علمیه قم در ابتدای تأسیس در اواخر زمان رضاخان چندصد طلبه داشت و همین چندصد نفر در مقابل فشارها ایستادگی و حوزه را حفظ کردند تا امروز حوزه به اینجا رسید. مردم به عالم متقی و فاضل احتیاج دارند. اگر در زندگی طلبگی سختی‌ها و فشارهای مادی وجود دارد، علاوه بر پاداش‌های اخروی، در همین دنیا هم پس از مدتی این فشارها رفع می‌شود، مشروط به اینکه استقامت داشته باشید.

در زمان رضاخان عده‌ای در حوزه بودند که وقتی دیدند فشارهای رضاخان زیاد شد، از هدف خود دست برداشتند و از حوزه رفتند؛ ولی آن چندصد نفر مقاومت کردند و حوزه را به ثمر نشان‌دند. فشارهای مادی، خانوادگی و اجتماع را برای رسیدن به آن ثمرات و آثار اخروی تحمل کنید. سعی کنید هیچ‌گاه بی‌کار نباشید و درس بخوانید؛ ولی در اوقات تعطیل به‌جای درس، به مطالعه شرح حال بزرگان و قصص علماء بپردازید که هم تفریح و تفتّن است و هم آموزنده است و سبب می‌شود که به رمز موفقیت آنها پی ببرید و از روش آنها الگو بگیرید. (جمادی‌الآخره ۱۴۳۳) این امنیت و امکاناتی که کشور ما دارد و نیروی جوانی را که شما دارید و ما از دست دادیم، قدر بدانید و به امور فرعی نپردازید. هرگاه از جلسات درسی معمولی فارغ شدید، در جلسات دیگر مسائل را با هم مذاکره کنید تا مطالب و بحث‌ها فهمیده شود و از یادتان نرود. اگر بحث‌ها پخته شد، می‌توانید نظایر آن را استخراج کنید و خود این موضوع، یکی از مقدمات اجتهاد است.

الآن مایه علمی طلاب خیلی کم شده است. آقایان باید سعی کنند، مایه‌های علمی سابق را زنده کنند. میراث علمی گذشته دارد از بین می‌رود و کسانی چون شیخ مرتضی انصاری و آخوند خراسانی رحمته‌م‌الله دیگر پیدا نمی‌شوند و سطوح پایین، اجتهاد نامیده می‌شود.

قدر جوانی را بدانید و خیال نکنید همیشه همین‌طور جوان خواهید ماند. دوستان صالح درس‌خوان که از نظر استعداد به شما نزدیک باشند، انتخاب کنید و با آنها کار کنید. وقت و امنیت و جوانی و سلامت مزاج را قدر بدانید. و عمده هم این است که محیط‌تان را محیط سالم قرار بدهید. خیلی کم می‌شود که انسان بتواند بر محیط فائق بیاید و معمولاً محیط بر انسان غالب است. به ائمه معصومین علیهم‌السلام توسل داشته باشید که آنها از خدا بخواهند مشکلات شما را حل کند و ان‌شاء‌الله آنها هم رد نمی‌کنند. (ربیع‌الآخر ۱۴۳۱ = بهار ۱۳۸۹ ش)

• درباره ماه رمضان

آنچه از قرآن و روایات استفاده می‌شود، این است که این ماه، افضل ماه‌هاست. عبادت در این ماه برابر با چندین سال عبادت در ماه‌های دیگر است و چنان‌که نقل شده، قرائت هر آیه قرآن، ثواب ختم قرآن دارد^۲. انسان تا می‌تواند در این ماه باید به عبادت بپردازد و وجودش را به نور عبادت روشن کند. و یکی از کارهایی که همواره بر آن تأکید شده، کمک به فقراست. احسان به فقرا و مساکین نباید فراموش شود. ممکن است افرادی باشند که به علت فقر، نتوانند روزه بگیرند. کسانی که تمکن مالی دارند، به این افراد کمک کنند. وظیفه دیگر، صله رحم است.

